

Филологические науки

УДК 80

«ПРИТЕЖАНИЕ» НА БЛАГА ДИМИТРОВА – ПЕРЦЕПТУАЛНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ⁵¹

Я. Г. Кирчева, Юго-западный университет им. Неофита Рилского (Благоевград, Болгария).

Научный руководитель: Б.Б.Тодорова, доктор болгарского языка, главный ассистент, Юго-западный университет им. Неофита Рилского (Благоевград, Болгария).

Аннотация: Целта на изложението е да представи стихотворението „Притежание“ на Блага Димитрова, известна българска интелектуалка – поетеса, писателка, дисидент, политик. Разкрити са стилистичните особености на изследвания текст и тяхната роля за въздействието върху читателите.

Ключови думи: Блага Димитрова, поезия, стилистични средства, езикови функции

СТИХОТВОРЕНИЕ "ВЛАДЕНИЕ" ВЛАДА ДИМИТРОВА – ПЕРЦЕПТУАЛЬНОЕ ТОЛКОВАНИЕ

Аннотация: Цель настоящей работы – представить стихотворение Бл. Димитровой – известного болгарского интеллигента – поэтессы, писательницы, диссидента, политика. В данном работе показаны стилистические особенности исследуемого текста, а также их роль для воздействия на читателей.

Ключевые слова: Блага Димитрова, поэзия, стилистические средства, функции языка.

ПОЕМ 'POSSESSION' OF BLAGA DIMITROVA – PERCEPTUAL INTERPRETATION

Abstract: The aim of the paper is to present a poem of BlagaDimitrova, a famous Bulgarian intellectual – a poetess, writer, dissident, politician. The stylistic features of the investigated text are shown and their role for the impact of the poem on readers is revealed.

Keywords: Blaga Dimitrova, poetry, stylistic methods, language functions.

Ще посветим това изложение на Блага Димитрова, една многоаспектна фигура – писател, поет, политик и жена, която развива своите идеологически хоризонти в табуирано, противоречиво време, подвластно на политизирана унификация и художествени условности. Родена на 2 януари 1922 година в Бяла Слатина в семейството на юрист и учител, тя влиза по свой специфичен начин в българския литературен контекст.

Преломният момент, който настъпва в българската литературна история след Втората световна война, повлиява и пътя на Блага Димитрова. Творческата нагласа се подчинява на партийни директиви, съобразява се с евентуалното си инкриминиране, опитва се да

⁵¹ Статията е препоръчана от научния ръководител Б.Б.Тодорова, доктор български език, главен ассистент, Юго-западен университет им. Неофита Рилски (Благоевград, България). Рецензент: Чупров Леонид Федорович, кандидат психологически науки, главен редактор на научния журнал «Вестник по педагогика и психология Южна Сибир» (Черногорск, Россия).

оцелее, запазвайки частично същностните си белези. Кървавото време на социалистическия реализъм деструктивно извежда литературното творчество от жизнената му среда – свободата и въображението. Словото се превръща в способ на тоталитаризма за пропаганда – най-автентичната и непобедима стратегия. Както отбелязва П. Воденичаров [3:9]: „Езикът е важен за мисълта. Езикът и мисълта са представени в съзнанието чрез една и съща система от символи“. Според автора при употребата на всяка езикова единица се действат различни културни асоциации и в този смисъл езикът влияе върху мисленето.

Според А. Вачева[1] Блага Димитрова „е трудно да бъде поместена в сякаш все по-прецизно дефинираното в теоретическия дискурс делене на канонично и неканонично писане“. Предвид липсата на обективност, „правдивост“ в творбите ѝ, тя бездилемично би могла да бъде обвинена в отклонение от нормативната естетика, налагана чрез парадоксалния метод за отразяване на „действителността“.

Проекциите, чертани от канона, рефлексират по особено своеобразен начин в литературното творчество на Блага Димитрова, като тя дава поетическа визия на съвременното съзнание – полифонично, заплетено, объркано, търсещо пътя към (себе)опознаването и достигането до въпроса за вечната равностметка.

Стихотворението „Притежание“ е част от стихосбирката „Глас“ и осигурява идейния и психологически континуитет в поетиката на Блага Димитрова. Текстът интегрира хетерогенни функции – референциална, емотивна, поетическа, манипулативна. Чрез референциалността стихотворението дава плът на обективни образи и аксиоми, синтезирани чрез поетико-експресивна лексика, утвърждаваща останалите функции. Широко разпространена е негативната предубеденост по отношение на термина „манипулация“. Ако приемем, че „всяка комуникация е манипулация“ [8], употребата на езика в определен социо-исторически контекст е въпрос на договореност и конвенция, но научният подход е приет, който трябва да „пребори“ предубедеността, да разследва обективно и да се абстрахира от всекидневното битуване и обремененост на дадено понятие. Цветкова донякъде отъждествява „манипулация“ с „въздействие“ (в хуманитарните науки ги счита за синоними), а какво по-активизиращо средство за въздействие от литературата?

Манипулативната същност на „Притежание“ засяга „разбиването“ на действителността, ретроспективното изживяване на личността чрез психологическо връщане в екзистенциалния коловоз, в периода на детството, разкриващо перманентното и циклично човешко битие. С непроменените се химери, терзания и възможности.

И ако обвиним който и да е автор в манипулация, то според Йордан Ведър [2, с.290] това би било „да осъждаш кочияша, че използва поводи“.

Композиционното оформяне на „Притежание“, на фона на типичното за Блага Димитрова свободно стихосложение, стои някак акуратно-дисциплинирано. Целият текст на „Притежание“ се състои от 25 поетични реда. В това се крие определена символика - 25-ти декември е датата на празнуването на Христовото рождение – освен религиозен празник, наситен със символика, вярвания и ритуали, Коледа е най-дългоочакваният празник за децата. Аналогията с Коледа е подсилена от действието, развиващо се през зимните месеци: „зимно стъкло“, „забранените снежни топки“. 103 словоформи са организирани в четири строфи, като три от тях са октави, даващи по-голяма възможност на поетесата да обрисова по-широка гама от емоции и внушения, а предпоследната се състои само от един поетичен ред. Използването на повтарящи се лексеми не е характерно за Блага Димитрова, нейната

поетика сякаш извира от дебрите на душата ù, думите ù са думи-кръстопътища, безпределни, високостилни, обработени, често назоваващи абстрактни същности.

Основният художествен образ в стихотворението е „едно дете“, обезличено, неопределено, стоящо до „прозореца“. „Прозорецът“, наситен със символика, не е ли всъщност алюзия към пластично-изразителния свят на един поет-философ, рушител на естетиката – Атанас Далчев? При него употребата на лексемата „прозорец“ достига истински поетичен рекорд - в стихосбирката „Балкон“ (1972) се повтаря цели 32 пъти. Според Елка Димитрова [5] Далчев премисля света бинарно, с една перманентна предполагаемост на някакво невидимо зад видимото; като в тази последователност особеното е, че семантиката на преградата е най-неизменният топос (прозорецът). Според авторката прозорецът би могъл да се дефинира като „пропусклива преграда“, т.е. смисловият обем на понятието, което води към представата за граница, да бъде преодоляна, нейната устойчивост да не бъде стабилизирана. И ако при Далчев прозорците, носещи „петна от мухи“ и „бразди от прахът и дъждът“, са обобщения, осъществяващи се по-скоро под формата на сравнения и алегии, отколкото на метафори и символи, то при Блага Димитрова не би могло да се твърди с лекота същото. Прозорецът на Блага също е разграничител, но не (само)поставената граница на Далчевия герой, която всъщност представлява психологическо отдалечаване на индивида от хората, а тук се касае до „външно“ наложения разграничител, който обаче едно дете отново не би могло да преодолее. Така на езиково равнище лексемата „прозорец“ в „Притежание“ създава усещане за страх и обреченост и чрез алитерацията на фонемата „р“ и наличието на съскавата съгласна „з“.

Глаголната температура [7, с. 63] е ниска – само 15 глаголни форми на фона на 103 лексеми, две от които са на спомагателния глагол „съм“ в трето лице ед.ч. – „е“ и безличната форма „няма“. Прави впечатление, че всички глаголи са в 3 лице, три от които в 3 лице, мн.число – *пущат, присядат, да литнат*. Употребата на преходния глагол от несвършен вид „пущат“ е провокация за възприятието на читателя, характерен белег за Димитрова, често използваща поетични архаизми със стилистична цел. „Присядат“ също е непреходен глагол от несвършен вид, инспириращ индикации за промяна на духовния „пейзаж“ чрез семантиката на глагола „да литнат“ – глагол от свършен вид, недвусмислено резюмиращ мотива за свободата.

Описанието на детето – „то бледно е, все боледува“ е изградено на базата на псевдоетимологични фигури, което прави въздействието на повече от едно равнище – реално звукописът се реализира на фразово и изреченско ниво, с помощта на лабиалната фонема „б“ и сонора „л“. Въз основа на внушението на фонемите се установява още една функция – сугестивната. Фонемите „б“ и „л“ са показател за статичност във вътрешния свят на личността, контрастиращ на сугестията на фонемите, описващи външния свят.

Примамливата визия на свободата – „безкрайният път“, „подсвиркващият вятър“, „шейната“ експонират звуково-картинната утопия чрез енергията на небната *ш*, асоциираща повелителното „шшш“ – активизирайки мотива за тишината, а в конкретния контекст и немчателност, с енергията на алвеолната *з*, асоциираща студа, зъзненето и замръзващата мечта, но „з“ поражда асоциация и с коледното звънче, пресъздаващо мелодията на празника.

Текстът е наситен с метафори, предимно глаголни – „и как му присядат на гърлото“, „и как му подсвирка вятърът“, „се вие безкрайният път“. Всъщност метафората се трансфор-

мира в олицетворение – на вятъра и безкрайния път, чрез което природата не остава декор, а реална и действаща фигура.

„Гърлото“ е друг значим символ в текста – „все вързано с мърляв бинт“, обрисовка, символизираща мъчителното, почти смъртоносно боледуване на детето – метафора, разиграна не само на равнището на сюжета, а и матрица на смъртоносната съдба на човек, заключен в безнадеждност, диктувана от нещо, което не „пуска навън“. Оздравителната идеологическа операция е въплътена в третия поетичен ред:

Натам, дете няма забрани.

Четири лексеми, наситени със значения; четири са стихите – земя, въздух, огън и вода, четири са посоките. Чрез въвеждащата лексема „натам“ лирическият обект сякаш разкрива далечината, почти невъзможно да бъде достигната. Метатекстово се задейства основната концепция за свободата – „дете няма забрани“, свободата е представена не като идеализиран абсолютен, а проектира сложен комплекс от вътрешни и външни ограничения, наложени на човешката екзистенция.

Легитимността на угасващата илюзия кристализира детайлно в последния стих, четвърти, експликация на последния годишен сезон, финализиращ копнежа за „безкрайния път“, конкретизиран в хронотопоса – „пейзажа замрежен“ и „зимния гаснещ ден“. Времето-пространството е интегрирано толкова синхронично с душевното състояние на лирическия персонаж чрез императивното наличие на глагола „замръква“ – първият ред на първата строфа и първият ред на последната се повтарят, което разширява идеята за кръговрат паралелно с мотива за конкретизация. Читателят не бива да забравя детето до прозореца, което в началото просто „остава затворено“, а сега то „замръква завинаги“ в лирическата героиня. Детето е явна символизация на човешките идеали, стремления и копнежи, проекции за свобода. Безнадеждно приключва „Притежание“ – светът е загубил „ограничителни очертания“, асонансът на „о“, „а“ и „и“ пресъздава гръмка непостигнатото, непроходимостта през житейската бариера, отдалечаването на хората от тяхната нематериалност, високо духовни търсения и „интимни“ стремежи.

Въпреки силно неоптимистичната визия на „Притежание“, героинята на Блага Димитрова (4, с.218) на друго място споделя:

„Човек е цялостен, не може да се изтръгне от него онова, което му е станало същност“. Може да се заключи, че словото е станало „същността“ на поетесата, с което тя безусловно се вписва в българския литературен контекст на 20. век, репрезентирайки динамиката и естетиката на една непрекъснато променяща облика си епоха.

Литература:

1. Вачева А. Блага Димитрова: за центъра и периферните гласове на социалистическия канон. //LiterNet, № 1 (170) (06.01.2014)[Електронный ресурс]. Режим доступа: <<http://litenet.bg/publish4/avacheva/blaga-dimitrova.htm>> (Дата обращения: 12.02.2016).
2. Ведър Йордан Реторика, София, „Св. Кл. Охридски“, 2001
3. Воденичаров Петър В. Социолингвистика. София: Сема-РШ, 2007
4. Димитрова Бл.Пътуване към себе си, София, Български писател, 1985
5. Димитрова, Е. За далечните „близки“ предмети на Атанас Далчев. В: сп. Български език и литература, 2000, бр. 3-4. [Електронный ресурс]; Режим доступа: <<http://litenet.bg/publish/edimitrova/dalchev.htm>> (Дата обращения: 10.01.2016).

6. Петрова, Мариела. Българската литература след Втората световна война. В: Литература. Учебник за 12.клас, 2009, стр. 265 -269.

7.Тодорова, Б. Стилистика на българския език. УИ „Неофит Рилски“ Благоевград, 2014, стр. 170

8. Цветкова, М. Всяка комуникация е и манипулация. // Медии и обществени комуникации. Изд. УНСС / "Алма комуникация". 2008, № 3 [Електронный ресурс]; Режим доступа: <<http://www.media-journal.info/?p=item&aid=68>> (Дата обращения: 10.01.2016).

References:

1. Vacheva A. Blaga Dimitrova: za cent#ra i perifernite glasove na socialisticheskiya kanon. //LiterNet,№ 1 (170) (06.01.2014)[Jelektronnyj resurs]. Rezhim dostupa: <<http://litenet.bg/publish4/avacheva/blaga-dimitrova.htm>> (Data obrashhenija: 12.02.2016).

2. Ved#r Jordan Retorika, Sofija, „Sv. Kl. Ohridski“, 2001

3. Vodenicharov Pet#r V. Sociolingvistika. Sofija: Sema-RSh, 2007

4. Dimitrova Bl.P#tuvane k#m sebe si, Sofija, B#lgarski pisatel, 1985

5. Dimitrova, E. Za dalechnite „blizki“ predmeti na Atanas Dalchev. V: sp. B#lgarski ezik i literatura, 2000, br. 3-4. [Jelektronnyj resurs]; Rezhim dostupa: <<http://litenet.bg/publish/edimitrova/dalchev.htm>> (Data obrashhenija: 10.01.2016).

6. Petrova, Mariela. B#lgarskata literatura sled Vtorata svetovna vojna. V: Literatura. Uchebnik za 12.klas, 2009, str. 265 -269.

7.Todorova, B. Stilistika na b#lgarskiya ezik. UI „Neofit Rilski“ Blagoevgrad, 2014, str. 170

8. Cvetkova, M. Vsjava komunikacija e i manipulacija. // Medii i obshhestveni komunikacii. Izd. UNSS / "Alma komunikacija". 2008, № 3 [Jelektronnyj resurs]; Pezhim dostupa: <<http://www.media-journal.info/?p=item&aid=68>> (Data obrashhenija: 10.01.2016).

Приложение 1

Притежание

Едно дете до прозореца
остава затворено в мен.
То бледно е, все боледува
и все не го пущат навън.

Замрежва дъхът му с облаче
студеното зимно стъкло.
И става светът през него
загадъчен като сън.

И как му пресядат на гърлото
(все вързано с мърляв бинт)
забранените снежни топки,
забраненият волен вик.

И как му подсвирква вятърът
да литнат с една шейна
натам, дето цял разбинтован
се вие безкрайният път.
Натам, дето няма забрани.
Едно дете до прозореца
замръква завинаги в мен.
То гледа пейзажа замрежен
на зимния гаснещ ден.
И тайната е почти осезаема,
когато изгубва светът
ограничителни очертания -
интимно далечен, мой.

1983, Търново

— ● —

Сведения об авторе

Яна Г. **Кирчева**, студентка, Юго-западний университет им. Неофита Рилского (Благоевград, България).

— ● —